

Гора І. В.,*доктор юридичних наук, професор,
головний науковий співробітник
науково-організаційного центру**Національної академії Служби безпеки України***Колесник В. А.,***доктор юридичних наук, професор,
головний науковий співробітник
науково-організаційного центру**Національної академії Служби безпеки України*

ОКРЕМІ ПИТАННЯ РОЗУМІННЯ СУТНОСТІ ТА ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННОМУ НАРКОБІЗНЕСУ

Анотація. У статті авторами звертається увага на те, що останні роки продемонстрували не лише зростання загальної кількості злочинів у сфері незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин в Україні, а й кардинальні зміни у будові, складі, функціонуванні злочинної діяльності, що має наочний прояв на прикладі злочинів у сфері наркобізнесу. Вже емпіричний аналіз такого роду злочинної діяльності показує необхідність теоретичного обґрунтування поняття й сутності наркобізнесу, визначення закономірностей взаємозв'язку між рівнем організованої злочинної діяльності у сфері наркобізнесу та встановлення значення діяльності СБ України з виявлення й розслідування наркозлочинів. Пропонується розглядати поняття «наркобізнес» як особливий вид різноманітної, надприбуткової, добре законспірованої, широко розгалуженої і особливо небезпечної злочинної діяльності високоорганізованого кримінального співтовариства, що має міжрегіональні та міжнародні зв'язки і здійснює незаконні операції з наркотиками з метою отримання незаконних надприбутків та їх наступного використання. Звертається увага, що наркоіндустрія невпинно удосконалюється, підвищуючи технічний, фінансовий потенціал, адаптуючи новітні досягнення науково-технічного прогресу до своїх потреб. Різноманіття синтетиків, можливість швидкого синтезування нових аналогів дає змогу виробникам швидко реагувати на кон'юнктуру ринку. Автори відмічають, що адаптація наркобізнесу до сучасних умов, створення локальних лабораторій, модифікація наркотиків і формування нових шляхів їх незаконного обігу свідчить про високу організованість і гнучкість злочинних груп. Сьогодні з'являються нові речовини, хімічна структура і властивості яких схожі з хімічною структурою і властивостями наркотичних засобів і психотропних речовин, має місце поява значної кількості раніше невідомих правоохоронним органам психоактивних речовин, на котрі не розповсюджується контроль на національному чи міжнародному рівні. На даний час все гостріше постає питання щодо процесу дослідження таких нових наркооб'єктів, що потребує удосконалення вже існуючих методик і методів, створення й апробації нових.

Зроблено висновок, що ефективність виявлення й досудового розслідування злочинів у сфері наркобізнесу залежить від злагодженої роботи оперативних і слідчих підрозділів СБ України, взаємодії з органами державної влади, місцевого самоврядування та Національної поліції. Пра-

вильне розуміння сутності незаконного наркобізнесу має значення для організації і здійснення боротьби з цим протиправним явищем.

Ключові слова: наркобізнес, наркозлочинність, наркотичні засоби, синтетичні наркотики, кримінальне провадження, досудове розслідування, криміналістика, ідентифікація наркотичних засобів та психотропних речовин.

Постановка проблеми. До числа актуальних й реальних загроз національній безпеці України відносять негативну тенденцію, пов'язану із наркотизацією населення, протиправним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин та їх прекурсорів. Сучасні процеси глобалізації незаконного наркобізнесу, так само як і організованої злочинності загалом, не могли обійти і нашої країни. Велику стурбованість викликає не лише кількісне зростання злочинності, але й небезпечне її якісне перетворення, а в останньому – злочинність в організованих формах. Майже 80% організованої злочинної діяльності охоплює такі злочинні прояви як незаконний обіг наркотиків, майнова злочинність, різні види шахрайства та злочини, пов'язані з експлуатацією людей як товару. На початку поточного десятиліття ці види злочинності на основі оцінки їх загрози, впливу та майбутньої еволюції були визначені європейськими правоохоронцями як особливо небезпечні [1, с. 11–12]. Сьогодні в усьому світі й в Україні також відбувається подальше зрощування наркобізнесу та інших форм організованої злочинності.

З кінця минулого століття розпочалася й триває донині якісна перебудова структури нелегального обігу наркотиків в нашій державі, відбувається процес зрощування міжнародних злочинних угруповань з подібними їм кримінальними структурами в Україні, доволі часто технологічний та науковий потенціал хімічної промисловості держави залучається до створення підпільних лабораторій з виготовлення нових видів наркотиків. Не варто ігнорувати тих обставин, що незаконний наркобізнес набуває все більш професійного, організованого характеру, усталюються й розростаються міжрегіональні та міжнародні злочинні зв'язки. Складна ієрархічна структура організованих злочинних груп наркоторговців, суворе дотримання ними правил конспірації нелегальної діяльності, використання нових способів приховування та засобів маскування наркотиків із метою перевезення на значні відстані, через території декіль-

кох країн й через численні пункти контролю та перевірки дає їм змогу протягом тривалого часу залишатися невідомими для правоохоронних органів. В зв'язку із «вигідним» геополітичним розташуванням, наша держава займає чільне місце в планах злочинних угруповань, що спеціалізуються на незаконному наркобізнесі. Значне зростання інтенсивності обігу наркотиків у світі, широкомасштабне військове вторгнення РФ на територію нашої країни, створюють сприятливі умови для функціонування каналів їх постачання в Україну. Таким чином, підвищення рівня тяжких та особливо тяжких злочинів у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів, які вчинено у складі організованих груп і злочинних організацій, негативно впливає на економічну, а особливо – соціально-політичну ситуацію в державі. Тому, без жодного сумніву, сьогодні ці соціальні аномалії становлять загрозу національній безпеці, негативно впливають на діяльність різних гілок державної влади, підриваючи тим самим віру громадян у можливість ефективно протидіяти організованій наркозлочинності, погіршуючи імідж України на міжнародній арені.

Стратегічним пріоритетом СБ України була і залишається сьогодні боротьба із транснаціональною організованою злочинністю. У боротьбі з незаконним наркобізнесом необхідно виходити з усвідомлення тих причин і умов його появи у нашому суспільстві, на ліквідації котрих треба зосередити зусилля або брати в цьому участь у межах вирішення поставлених завдань боротьби із злочинністю. Ці питання постають не лише перед правоохоронними органами, а й перед науковцями.

Стан дослідження. Аналіз наукових джерел, в яких висвітлені проблеми протидії та боротьби зі злочинами в сфері незаконного обігу наркотиків, дає підстави для твердження про те, що цим питанням приділили свою увагу відомі вчені з галузей кримінології, кримінального права й процесу, адміністративного права й процесу, криміналістики, теорії оперативно-розшукової та контррозвідувальної діяльності й інших галузей знань. Так, кримінологічним та кримінально-правовим питанням протидії злочинам у сфері незаконного обігу наркотиків присвятили свої наукові дослідження І. Баклан, Є. Гладкова, Г. Кириченко, А. Козар, О. Козаченко, О. Козярук, О. Калужний, М. Коцур, А. Музика, К. Писаренко, К. Пристінська, І. Пшеничний, С. Рашевський, В. Соловей, С. Сорока, Ю. Старук, А. Шалай, С. Яковлева та ін. В розкритті важливих кримінально-процесуальних, криміналістичних та оперативно-розшукових складових загальної проблеми боротьби з незаконним наркобізнесом вагомую роль відіграють ґрунтовні праці відомих дослідників зазначених питань, зокрема, Є. Горобця, М. Кривоноса, Д. Мороза, О. Одерія, О. Помаз, А. Палюх, В. Тимошенка, В. Шепітька та інших вчених. Питанням, пов'язаним з протидією злочинам у сфері наркобізнесу, присвячено чимало наукових розробок, в яких піднімаються складні, і на жаль, ще не у повній мірі вирішені питання організації й здійснення діяльності правоохоронних органів на цьому напрямі боротьби зі злочинністю. Зокрема, це наукові праці М. Андреева, Р. Греня, О. Керницького, О. Михайлецького, В. Недільського, Д. Никифорчука, О. Стільціва, Р. Тарасенка, О. Хитрої та інших вітчизняних вчених. Певні пропозиції та висновки, які містяться у наведених дослідженнях, безумовно потребують уважного розгляду та конкретизації. Проте у багатьох із таких робіт не відображається у повному обсязі інформація щодо питань протидії наркобізнесу. І це закономірно, адже зазначена

проблема має широкий вектор її розгляду й розв'язання і тому потребує здійснення як загального аналізу піднятих в її межах питань, так і прогнозування розвитку цього виду організованої злочинної діяльності, розроблення комплексу заходів з виявлення, розслідування та запобігання вчиненню таких злочинів.

Метою даної статті є додаткове розкриття сутності незаконного наркобізнесу та надання характеристики його складових, розгляд ситуації, що склалася у сфері протидії наркозлочинам, та визначення можливостей оперативних і слідчих підрозділів СБ України з виявлення й розслідування злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів і їх прекурсорів та запобігання вчиненню незаконних оборотів з ними.

Виклад основного матеріалу. З огляду на тенденцію до професіоналізації й інтелектуалізації наркозлочинності, без врахування правових аспектів навряд чи може бути можливою ефективна правоохоронна діяльність за лінією контролю над легальним й протидії нелегальним операціям з наркотичними засобами, психотропними речовинами, їх аналогами та прекурсорами. В ситуації, що склалася на сьогодні, увага органів СБ України в сфері протидії незаконному обігу наркотиків зосереджується насамперед на міжнародних центрах наркобізнесу, котрі розповсюджують свою діяльність на територію України, вітчизняних злочинних угрупованнях, котрі мають іноземні зв'язки міжнародного та міжрегіонального характеру, а також на виявленні і перекритті каналів контрабанди наркотиків. Це пояснюється ступенем і характером загроз безпеці держави з боку злочинності в сфері наркобізнесу, а також тим, що для організації й здійснення подібного роду протидії, органи безпеки нашої країни мають необхідні можливості, сили й засоби.

Термін «наркобізнес» на сьогодні ще не має однозначно визнаного теоретичного визначення в науковій літературі. Частіш за все його намагаються трактувати як явище, що потенційно загрожує державній безпеці, здоров'ю людини, майбутньому людства. Сутності наркобізнесу вказані підходи повною мірою не розкривають проте акцентують увагу на його соціальній або асоціальній ролі. Характеризуючи ознаки незаконного наркобізнесу, вітчизняний дослідник В. Тимошенко зазначає, що це насамперед не просто незаконна діяльність, а діяльність з виробництва та збуту наркопродукції, що робить її особливо небезпечною для самого існування людини, фактично посягання на людське життя. На цій підставі він пропонує визначення наркобізнесу як суспільно небезпечної злочинної діяльності, яка передбачає участь суб'єктів організованих злочинних угруповань в незаконних операціях з наркотиками з метою наживи [2, с. 21–24]. Отже, ключовими моментами у визначенні незаконного наркобізнесу В. Тимошенко вважає: причетність до цієї злочинної діяльності організованих злочинних угруповань, вчинення незаконних операцій з наркотиками, отримання від такої незаконної діяльності наживи. Ми підтримуємо таку позицію шановного вченого і практика й вважаємо, що незаконний наркобізнес сьогодні – це особливий вид різномірної, а з економічного боку – надприбуткової, добре законспірованої, широко розгалуженої і особливо небезпечної злочинної діяльності високоорганізованого кримінального співтовариства, що має міжрегіональні та міжнародні зв'язки і здійснює незаконні операції з наркотиками з метою систематичного й швидкого отримання незаконних надприбутків та впливу на політичне й суспільне життя в окремих країнах.

Вітчизняні кримінологи звертають увагу на те, що будучи доволі вигідним з майнової точки зору промислом, незаконний обіг наркотиків визнається суспільно небезпечним та злочинним більшістю країн світового співтовариства, а у багатьох державах його окремі прояви розцінюються як тяжкі та особливо тяжкі кримінальні правопорушення, за які встановлюється суворо відповідальність. Наркобізнесом кримінологи називають незаконний обіг наркотичних засобів з метою наживи, що контролюється організованою злочинністю, сукупність заборонених нормами кримінального права діянь, пов'язаних із наркотиками, а важливими складовими наркобізнесу вважають характерну широкомасштабність протиправних дій з наркотиками, глибоку конспіративність, високий рівень організації злочинних угруповань, надприбутковість [3, с. 342]. Також кримінологи слушно відносять наркобізнес до одного з різновидів наркозлочинності й вважають, що остання поділяється на дві групи: злочини, що вчиняються в сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів як операції з ними, що передбачено у Розділі XII Кримінального кодексу України, та інші види злочинів різної спрямованості, що вчиняються у стані наркотичного збудження під впливом вживання наркотиків [4, с. 4].

Злочини, пов'язані із незаконним обігом наркотиків, вітчизняний науковець І. Леган також поділяє на дві групи за їх мотивами та способом вчинення. Це, на його думку, злочинні діяння фізичних осіб та організованих злочинних груп, пов'язані з виготовленням, зберіганням, перевезенням, реалізацією та незаконним обігом наркотичних засобів та інших психотропних речовин, та злочини, що здійснюються загальнокримінальним способом. Останні – це сукупність злочинів по типу крадіжки, грабежу, розбою, убивств, основною метою яких є заволодіння наркотичними засобами задля їх подальшого вживання, розповсюдження, отримання грошових коштів для їх придбання або вчинення інших злочинних дій у стані наркотичного сп'яніння [5, с. 218].

Кримінальне законодавство нашої країни не містить поняття наркобізнесу як окремого виду злочинів. Проте ніким не заперчується теза, що наркобізнес як злочинне явище створює загрозу національній безпеці України. Це явище не охоплюється вчиненням лише одного виду злочину, що передбачений ст. 305 КК України і підпадає під підслідність слідчих СБ України. До наркобізнесу відносять й інші злочини, зокрема, використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, посів або вирощування снотворного маку чи конопель та деякі інші.

Сучасний незаконний наркобізнес є індустрією, яка створена організованими злочинними групами, угрупованнями та організаціями транснаціонального й транскордонного спрямування з метою отримання надприбутків. Україна використовується наркозлочинцями як територія, що забезпечує транзит великих партій важких синтетичних наркотиків, у першу чергу – героїну, кокаїну та інших їх видів, значна частина яких залишається на ринку збуту нашої держави. Крім того, на території України розташовуються лабораторії з виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин, прекурсорів, фальсифікованих лікарських засобів для розповсюдження на території нашої держави

та контрабанди в країни Європи [6, с. 77]. Сьогодні відбувається процес формування національної наркомафії як багатопрофільного структурно-функціонального різновиду організованої злочинності, що включає організацію виробництва, переробки, транспортування й поширення наркотиків у загальнонаціональних та міжнародних масштабах. Організовані злочинні групи, для яких основним бізнесом стає незаконний обіг наркотиків, що забезпечує швидке отримання надприбутків, мають високий рівень організованості, окремі з них можуть використовувати в якості легального прикриття різні державні та недержавні організації й установи, що дає їм змогу відмивати незаконно одержані доходи і знову вкладати їх у свою злочинну діяльність. Зміцненню позицій таких угруповань сприяє встановлення ними корумпованих зв'язків, використання матеріально-фінансових можливостей державних підприємств та закладів, у котрих працюють втягнуті у злочинну організацію посадові особи, залучення для вирішення окремих важливих питань колишніх співробітників правоохоронних органів. З метою забезпечення власної безпеки організовані групи змушені постійно враховувати зміни обстановки в Україні. Підсилення боротьби держави з організованою злочинністю змусило кримінальні угруповання скопіювати свої структури з військових та міліцейських (поліцейських) зразків, що дає їм змогу діяти з офіційних та прихованих позицій [7, с. 271]. Натепер вітчизняна наркомафія в повній мірі використовує складну внутрішню й зовнішню обстановку в країні та за її межами, що пов'язано з військовою інтервенцією РФ на наші території та наданням відсічі агресору і запровадженням воєнного стану в Україні.

Необхідно зазначити, що наркоіндустрія невпинно удосконалюється, підвищуючи технічний, фінансовий потенціал, адаптуючи новітні досягнення науково-технічного прогресу до своїх потреб. Пристосування наркобізнесу до сучасних умов, створення локальних лабораторій, модифікація прекурсорів і формування нових шляхів обігу, свідчить про високу організованість і гнучкість злочинних наркогруп. Так, приміром, згідно з даними національного звіту «Наркотична ситуація в Україні за 2024 р.», підготовленого Центром громадського здоров'я за інформацією, наданою Національною поліцією та Службою безпеки України, в довоєнному 2021 році в нашій країні було виявлено й ліквідовано 113 підпільних нарколабораторій, що здійснювали виробництво наркотичних засобів або психотропних речовин, у 2022 р. – 63, а у 2023 р. число таких підпільних лабораторій зросло до 102, наближаючись до рівня довоєнних років. Левова частка ліквідованих нарколабораторій виготовляла синтетичний психостимулятор альфа-РvР та речовини амфетамінового ряду. Спостерігається тенденція до збільшення часток виявлення нових психоактивних речовин, метамфетаміну та метадону у структурі ліквідованих у 2023 році нарколабораторій, натомість – зменшення часток незаконно виготовленого канабісу та амфетаміну [8, с. 90].

Результати дослідження динаміки й структури кримінальної активності у сфері наркобізнесу, а також сучасного стану й тенденцій розвитку наркоситуації в цілому дають змогу зробити висновок, що адміністративно-правові та кримінально-правові делікти у сфері незаконного обігу наркотичних засобів та психотропних речовин і прекурсорів, що використовуються для їх виробництва, виготовлення, переробки хімічних речовин (прекурсорів), сильнодіючих та отруйних речовин перебувають у нерозривному зв'язку між собою. За всього різноманіття

протиправних проявів вони мають й загальні ознаки, зумовлені подібними властивостями предмета злочинного посягання. Розвиток незаконної діяльності в даній галузі зумовлюється близькими за змістом детермінуючими комплексами й призводить до зіставлюваних за характером й масштабами суспільно небезпечних наслідків. В умовах посилення інтенсивності наркотрафіків, створення міжнародної дилерської мережі, яку злочинці використовують для розповсюдження наркотиків, зростає роль СБ України, на яку покладено обов'язок здійснювати протидію загрозам безпеці держави. При цьому працівники відповідних підрозділів і служб застосовують увесь наявний в них потенціал методів військового, контррозвідувального, оперативно-розшукового, кримінально-процесуального, адміністративного впливу, а також використовують можливості взаємодії з органами державної влади, місцевого самоврядування та Національної поліції.

Для виявлення й розслідування злочинів у сфері наркобізнесу важливим є їх розуміння з криміналістичної точки зору. Такі злочини слід розглядати як складне соціально-правове явище, що має свою структуру і виразні закономірні зв'язки між елементами, котрі можна уявити у вигляді певної схеми: виготовлення або переробка – перевезення або пересилання – зберігання – організація або утримання місць для споживання – схилення до вживання – збут наркотичних засобів – отримання й використання незаконних доходів. По суті наркобізнес складається начебто з двох взаємопов'язаних між собою напрямів злочинної діяльності, один з яких переслідує мету втягнення у споживання наркотиків все більшої кількості, як правило, молодих представників суспільства, інший – виготовлення і збут наркотичних засобів та отримання доходів. На кожному з вказаних напрямів можна виділити самостійні етапи наркобізнесу, що мають повноструктурну або усічену форму. Повноструктурний етап, пов'язаний із виробництвом та збутом наркотиків і складається з таких стадій як посів, вирощування, переробка, перевезення або пересилання сировини, виготовлення, зберігання і збут наркотиків та отримання доходу. Усічені етапи цього виду незаконної діяльності варіюють в залежності від поєднання зазначених стадій і спеціалізації членів злочинної групи. Такий етап може складатися, наприклад, з контрабанди і збуту наркотичних засобів або з контрабанди наркоміської сировини, виготовлення наркотиків та їх збуту тощо.

Також важливим елементом наркобізнесу є такий як використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків. Адже отримання наживи від цього незаконного бізнесу стає чи не головною метою злочинців. Тому розслідування злочинів цієї категорії завжди пов'язане з потребою встановлення розміру наживи та розподілу і розміщення (частіше за все – легалізацію) коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів.

Необхідно зазначити, що найбільше розповсюдженням наркотиком у світі, за різними оцінками, вважають героїн, на другому місці за ступенем розповсюдженості – кокаїн, на третьому – марихуана. Проте сьогодні домінує положення серед інших груп наркотичних та сильнодіючих речовин займають синтетичні наркотики, які забезпечують гнучкі можливості в сфері незаконного обігу. Адже їхнє виробництво займає менше часу й не прив'язане до будь-якого географічного регіону. Для цього не потрібні великі земельні ділянки, значні людські ресурси, а достатньо лише відносно дешевих

хімічних компонентів, котрі можна легко й легально придбати. Незаконне виробництво синтетичних наркотиків вирізняє легкість масштабування та мобільність, а розвивається воно здебільшого в країнах з низьким та середнім рівнем доходу населення. Як зазначено у всесвітній доповіді ООН про наркотики за 2024 рік, лабораторії з виробництва різноманітних стимуляторів, депресантів та нових дисоціативних речовин були виявлені майже на всіх континентах – від Центральної та Південно-Східної Азії, Близького та Середнього Сходу, Африки, Європи та до Північної Америки. В цій доповіді звертається увага на те, що хоча шкода від вживання метамфетаміну зростає, найбільш високий її рівень пов'язаний із вживанням саме синтетичних опіоїдів [9].

У нашій країні теж спостерігається певна трансформація структури вживання наркотиків, зокрема, знижується кількість опіатів і збільшуються пропозиції синтетичних препаратів, синтетичних речовин, таких, як фентаніл, метамфетамін. Саме останні домінують на нелегальних ринках наркотиків. Науково-технічний прогрес дає змогу синтезувати наркотики нового покоління, дешевші й сильніші. Різноманіття синтетиків та можливість швидкого синтезування нових аналогів дає змогу виробникам швидко реагувати на кон'юнктуру ринку. Змінюючи вихідні продукти, фахівцями-хіміками отримуються нові види синтетиків, що не внесені до чинних національних списків заборонених та контрольованих наркотиків.

У світовій практиці процес формування правових ознак легальності наркотичних засобів та психотропних речовин почався шляхом взаємодії урядів країн на Шанхайській опіумній комісії у 1909 р., продовжився Гаазькою Конвенцією 1912 р., Женевською Конвенцією 1931 р., Єдиною Конвенцією ООН 1961 р. та Конвенцією ООН 1988 р. Результатом цього стало створення системи списків наркотичних речовин, психотропних засобів і прекурсорів. В нашій державі у 1995 році був прийнятий Закон України «Про наркотичні засоби, психотропні речовини та прекурсори» [10], у якому надано визначення правових понять, пов'язаних з обігом цих небезпечних речовин. На підставі цього закону Постановою КМ України № 770 від 6 травня 2000 р. були затверджені Списки наркотичних речовин, кваліфікуючою ознакою яких була ступінь небезпечності й негативний вплив на здоров'я та стан людини.

Вітчизняними вченими звертається увага, що проблема боротьби з наркотиками ускладнюється тим, що з'являються нові речовини, хімічна структура і властивості яких схожі з хімічною структурою і властивостями наркотичних засобів і психотропних речовин. В результаті певної зміни хімічної структури будь-якого вже відомого наркотику отримується нове похідне, яке не є його ізомером, сіллю або ефіром і автоматично не підпадає під спеціальний контроль держави, але зберігає фармакологічну активність наркотику. Допоки не здійснено процедуру включення нової речовини до списків Переліку, вона не може вважатись такою, що належить до наркотичної, і тому є невідконтрольною. Саме для таких випадків запроваджено поняття «похідні». Відносна легкість отримання нових видів похідних від відомих наркотичних засобів, промислові масштаби їхнього виробництва та постійні наукові пошуки нових хімічних формул наркотичних і психотропних речовин породили ситуацію, за якої правоохоронна система України фактично не встигає реагувати на миттєве оновлення структури ринку наркотиків [11, с. 27–30].

Юридичне визнання і внесення до певного списку не завжди відразу слідує за виявленням фактів зловживання наркотичним засобом або речовиною. Окремі з них тривалий час можуть не проявляти себе як предмети незаконного обігу в суспільно небезпечних масштабах і у цьому зв'язку може бути встановлена недоцільність розповсюдження на дії з ними правових заборон чи обмежень. Слід брати до уваги, що введення якого-небудь об'єкта до обмежених чи заборонених для цивільного обігу пов'язане як з фінансовими, організаційними, часовими та іншими витратами з боку держави, так і може призвести до невинуватених витрат з боку добросовісних суб'єктів правовідносин, звуження обсягу їхніх прав та свобод. Певне значення має також складність і тривалість процедури включення нових наркотичних засобів, психотропних або сильнодіючих речовин до офіційних списків. Поява на нелегальному наркоринку раніше невідомих синтетичних сполук, які позиціонуються виробниками як легальна альтернатива контролюваному наркогенним «продуктам», ставить перед суспільством серйозні проблеми законодавчого регулювання відносин у сфері обігу таких сполук та їх немедичного вживання.

Висновки. Наркобізнес створює загрозу національній безпеці України і не охоплюється вчиненням лише одного виду злочинів, що передбачений ст. 305 КК України. Розслідування злочинів наркобізнесу як таких, що несуть загрози національній безпеці, віднесено до підслідності слідчих СБ України. Водночас це зумовлює потребу боротьби з наркобізнесом силами й засобами оперативних підрозділів СБ України. В теоретичному розумінні наркобізнес – це особливий вид різномірної, надприбуткової, добре законспірованої, широко розгалуженої і особливо небезпечної злочинної діяльності високоорганізованого кримінального співтовариства, що має міжрегіональні та міжнародні зв'язки і здійснює незаконні операції з наркотиками з метою отримання незаконних надприбутків та їх наступного використання. Як складне соціально-правове явище, він має свою структуру і виразні закономірні зв'язки між структурними елементами: виготовлення або переробка – перевезення або пересилання – зберігання – організація або утримання місць для споживання – схилення до вживання – збут наркотичних засобів – використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків. Правильне розуміння сутності незаконного наркобізнесу має значення для організації і здійснення боротьби з цим протиправним явищем.

Література:

1. European Union Serious and Organised Crime Threat Assessment (SOSTA) 2021. A Corrupting Influence: the Infiltration and Undermining of Europe's Economy and society by Organised Crime. Update: 07 dec 2021. 108 с. URL : <https://surl.li/yxikfd> (дата звернення 10.04.2025.).
2. Тимошенко В.А. Наркобізнес: національна та міжнародна протидія новим викликам : монографія. Київ : Атіка, 2006. 456 с.
3. Кримінологія : підручник [Текст] / О. М. Джужа, В. В. Василевич, В. В. Черней, С. С. Чернявський та ін. ; за заг. ред. В. В. Чернея ; за наук. ред. О. М. Джужі. Київ : НАВС, 2020. 612 с.
4. Наркозлочинність : кримінологічна характеристика та запобігання : науково-практичний посібник / А.А. Бова, В.І. Женунтій, А.П. Закалюк та ін. Київ : Юрінком Інтер, 2006. 296 с.
5. Леган І. М. Міжнародне співробітництво у сфері запобігання та протидії транснаціональній злочинності [Текст] : монографія. Чернігів : НУ «Чернігівська політехніка», 2021. 328 с.
6. Болдарь Г.С., Мичак С.О. Аналіз основних тенденцій міжнародного співробітництва у сфері протидії незаконному обігу нар-

котичних засобів та психотропних речовин. *Сучасні досягнення фармацевтичної технології і біотехнології* : матер. IX Міжнар. науково-практичної конференції (Харків 11–12 листоп. 2021 р). Харків : Вид-во НФаУ, 2021. (Серія «Наука»). С. 77–79.

7. Колесник В. А., Гора І. В. Криміналістика в протидії незаконному використанню вибухових пристроїв, вогнепальної зброї та обігу наркотиків. Київ : Юрінком Інтер, 2017. 400 с.
8. Звіт 2024. Наркотична ситуація в Україні (за даними 2023 року). Центр громадського здоров'я. 2024. 147 с. URL : <https://phc.org.ua/sites/default/files/users/user.pdf>. 127 с. (дата звернення 10.04.2025 р.).
9. Всемирный доклад о наркотиках, 2024 год : основные выводы и заключения. ООН. Нью-Йорк, 2024 год. 87 с. URL : https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/WDR_2024/languages/.pdf. (дата звернення 10.04.2025 р.).
10. Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори : Закон України. *Відомості Верховної Ради України* (ВВР). 1995. № 10. Ст. 60.
11. Одерій О. В., Лисенко В. М. Розслідування злочинів щодо незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів : навч.-практ. посіб. Харків : Золоті сторінки, 2004. 164 с.

Hora I., Kolesnyk V. Certain issues of understanding the essence of and combating the illegal drug trade

Summary. In the article, the authors draw attention to the fact that recent years have demonstrated not only an increase in the total number of crimes in the field of illicit trafficking of narcotic drugs and psychotropic substances in Ukraine, but also cardinal changes in the structure, composition, and functioning of criminal activity, which is clearly manifested in the example of crimes in the field of drug trafficking. The empirical analysis of this type of criminal activity shows the need for theoretical substantiation of the concept and essence of drug trafficking, determination of the patterns of the relationship between the level of organized criminal activity in the field of drug trafficking, and establishment of the significance of the activities of the Security Service of Ukraine in detecting and investigating drug crimes. It is proposed to consider the concept of "drug business" as a special type of heterogeneous, super-profitable, well-concealed, widely branched and especially dangerous criminal activity of a highly organized criminal community that has interregional and international ties and carries out illegal drug transactions in order to obtain illegal super-profits and their subsequent use. Attention is drawn to the fact that the drug industry is constantly improving, increasing its technical and financial potential, adapting the latest achievements of scientific and technological progress to its needs. The variety of synthetics, the ability to quickly synthesize new analogues allows manufacturers to quickly respond to market conditions. The authors note that the adaptation of the drug business to modern conditions, the creation of local laboratories, the modification of drugs and the formation of new ways of their illegal circulation indicate a high organization and flexibility of criminal groups. Today, new substances appear, the chemical structure and properties of which are similar to the chemical structure and properties of narcotic drugs and psychotropic substances, there is an appearance of a significant number of psychoactive substances previously unknown to law enforcement agencies, which are not subject to control at the national or international level. Currently, the question of the process of researching such new drug objects is becoming increasingly acute, which requires the improvement of existing methods and techniques, the creation and testing of new ones.

It was concluded that the effectiveness of the detection and pre-trial investigation of crimes in the field of drug trafficking depends on the coordinated work of the operational and investigative units of the Security Service of Ukraine, interaction with state authorities, local governments and the National Police. A correct understanding

of the essence of the illegal drug trade is important for organizing and implementing the fight against this illegal phenomenon.

Key words: drug business, drug crime, narcotics, synthetic drugs, criminal proceedings, pre-trial investigation, forensics, identification of narcotics and psychotropic substances.